

Nëntor 2025

uletin

EU **NATURE**

Buletini periodik Nr. 2, Nëntor 2025

© eu4nature

Funded by
the European Union

Suedi
Sverige

AGJENCIA
KOMBËTARE
E ZONAVE
TË MBROJTURA

Tabela e përmbajtjes

Buletini i EU4Nature

- 01 EDITORIAL

- 02 MODERNIZIMI I ZONAVE TË MBROJTURA NËPËRMJET
NJË SISTEMI TË UNIFIKUAR TË BILETAVE ELEKTRONIKE
DHE FATURIMIT ELEKTRONIK

- 03 ANKETË MBI KAPACITETET E MONITORIMIT TË ZONAVE
TË MBROJTURA NË SHQIPËRI

- 04 PERROI I THETHIT: PERLA JO AQ E FSHEHUR ALPINE E
SHQIPËRISË

- 05 EPOKË E RE E TË MESUARIT: PLATFORMA E E-LEARNING
PËRMIRËSOHET

- 06 VËSHTRIM MBI BIODIVERSITETIN E PARKUT NATYROR TË
LUGINËS SË LUMIT SHALË

- 07 LIGATINAT KUNE-VAINI (LEZHË, SHQIPËRI) QASJE
EKOLOGJIKE

- 08 PESHKU LUAN NË UJËRAT SHQIPTARE, VËZHGIME TË REJA
DHE NEVOJA PËR VIGJILENCË

- 09 MONITORIMI ME KAMERA-KURTH NË PARKUN KOMBËTAR TË
SHEBENIKUT, GJURMIMI I RRËQEBULLIT TË BALLKANIT DHE
DHISË SË EGËR

- 10 LAJME SHKURT

I NDERUAR LEXUES

Në këtë numër të dytë të Buletinit EU4Nature, ne ju kushtojmë vëmendje specifike politikave dhe instrumenteve të BE-së për mbrojtjen e natyrës, me një fokus të veçantë në rrjetin Natura 2000. Në dritën e angazhimit të fortë politik të Qeverisë Shqiptare për anëtarësim në BE, procesi i negociatave duhet të përshpejtojë përafrimin me *acquis* evropiane mjedisore, duke përfshirë Direktivat e Habitave dhe Shpendëve.

Shqipëria ka bërë përparim të dukshëm në zgjerimin e rrjetit të saj të zonave të mbrojtura, duke u rritur nga nën 6% në mbi 21% të territorit kombëtar për më pak se dy dekada, me ambicien për të arritur të paktën 30%. Megjithatë, menaxhimi efektiv i zonave të mbrojtura mbetet një sfidë dhe disa vende kryesore natyrore ende nuk kanë mbrojtje ligjore. Në këtë kontekst, krijimi i një rrjeti ekologjik shqiptar si pjesë e Natura 2000 jo vetëm që do të forcojë mbrojtjet ligjore, por gjithashtu do t'i japë shoqërisë shqiptare një mjet të fuqishëm për të ruajtur biodiversitetin e saj unik për brezat që do të vijnë.

ÇFARË ËSHTË NATURA 2000?

Natura 2000 është rrjeti më i madh i koordinuar i zonave të mbrojtura në botë, që përfshin më shumë se 27,000 zona të mbrojtura në të gjithë BE-në. Ai pasqyron diversitetin e jashtëzakonshëm të jetës së egër dhe habitave të Evropës, duke mbuluar gati 20% të tokës së BE-së dhe rreth 10% të zonave të saj detare.

Direktivat për Shpendët dhe Habitatet ofrojnë bazën ligjore për Natura 2000, duke siguruar si mbrojtjen ashtu edhe përdorimin e qëndrueshëm të këtyre vendeve. Rrjeti është i integruar në politikat kryesore të BE-së, duke përfshirë Politikën e Përbashkët për Bujqësinë, planifikimin hapësinor, menaxhimin e ujërave dhe zhvillimin e infrastrukturës, duke ndihmuar balancimin midis ruajtjes dhe kërkesave.

Ndryshe nga zonat e mbrojtura tradicionale të përcaktuara në nivel kombëtar, Natura 2000 ndjek një qasje të koordinuar në nivele evropiane dhe biogeografike, duke përdorur kritere dhe procedura të unifikuara shkencore për përzgjedhjen e vendeve. Rrjeti përbëhet nga:

- Zonat me rëndësi për biodiversitetin (SPA): të përcaktuara sipas Direktivës së Shpendëve 2009/147/KE për mbrojtjen e një numri të konsiderueshëm zogjsh të egër dhe habitave të tyre;
- Zonat e Veçanta të Ruajtjes (SAC): të përcaktuara sipas Direktivës së Habitatit 92/43/KEE për mbrojtjen e habitave natyrore dhe specieve të kafshëve dhe bimëve të rralla, të rrezikuara ose të cenueshme.

Zonat e Natura 2000 ndryshojnë shumë në madhësinë dhe objektivat e tyre të ruajtjes. Ato përfshijnë pyje, kullota, ligatina e mjedise të gjera bregdetare e detare, si dhe parqet kombëtare të përcaktuara në nivel kombëtar, rezervat strikte dhe kategoritë e tjera të zonave të mbrojtura. Në vend që të zëvendësojë zonat e mbrojtura kombëtare, Natura 2000 i plotëson ato duke shtuar një shtresë të re të mjeteve ligjore të mbrojtjes dhe menaxhimit.

Përfitimet e Natura 2000 shtrihen përtej biodiversitetit. Rrjeti mbron një gamë të gjerë shërbimesh të ekosistemit, siç janë uji i pastër, rregullimi i ujërave nëntokësore, ruajtja e karbonit, mbrojtja nga përmytjet dhe shëndeti i tokës. Duke mbështetur turizmin e bazuar në natyrë dhe bujqësinë e qëndrueshme, ai gjithashtu krijon mundësi për vende pune dhe investime, veçanërisht në zonat rurale.

MODERNIZIMI I ZONAVE TË MBROJTURA NËPËRMJET NJË SISTEMI TË UNIFIKUAR TË BILETAVE ELEKTRONIKE DHE FATURIMIT ELEKTRONIK

Në të gjitha zonat e mbrojtura të Shqipërisë, pagesa dhe lëshimi i biletave po bëhet më i shpejtë, më i qartë dhe më i lehtë. Një sistem i unifikuar i biletave elektronike dhe faturimit elektronik, që tani është në përdorim në të gjitha zonat e mbrojtura, sjell pagesa të gjurmueshme dhe një përvojë të qetë dhe të drejtë për vizitorët, qoftë në stenda fikse apo në pika të hapura. Prapa skenave, sistemi funksionon në infrastrukturën shtetërore (e-Albania) si një zgjidhje e çertifikuar fiskalizimi, dhe në praktikë ofrohet përmes aplikacioneve të faturimit elektronik (easyInvoice) dhe biletave elektronike (easyPOS) të zhvilluara nga ESDP dhe të financuara nga EU4Nature.

Një përvojë më e këndshme për vizitorët

Stafi mund të lëshojë një biletë elektronike të sigurt brenda sekondash, qoftë në shteg, në plazh apo direkt në një skelë varkash. Kjo do të thotë që vizitorët mund të paguajnë zyrtarisht për ankorimin në Porto Palermo, pjesëmarrjen në një tur me guidë, kajakun në lumin Vjosa ose një udhëtim panoramike me autobusë elektrikë pa kërkuar kioska. Gjatë flukseve maksimale në Parkun Kombëtar të Dajtit ose Syri i Kaltër, stafi mund të hapë një linjë shtesë biletash mobile duke përdorur pajisjet portative për të shkurtuar radhët. Dhe kur bie energjia elektrike, gjë që është e zakonshme në vendet e largëta, POS-i i dorës vazhdon të punojë me bateri dhe të dhëna mobile të paguara, në mënyrë që operacionet të mos ngecin dhe vizitorët të vazhdojnë të shërbehen në kohë.

Qasje pop-up kudo

I njëjti fleksibilitet e kthen një vend si Bënja ose Porto Palermo në një pikë të kontrolluar shitjeje vetëm me një tavolinë dhe një çadër. Pajisjet POS portative me bateri, me printerë të integruar dhe lidhje tre-vjeçare e bëjnë të lehtë ngritjen e stacioneve të përkohshme të biletave aty ku shfaqet kërkesa. Edhe rastet e veçanta, si lëshimi i biletave për turistët që udhëtojnë me anije për në shpellat e Karaburunit, tani janë të mundshme.

Më shumë sesa bileta hyrjeje

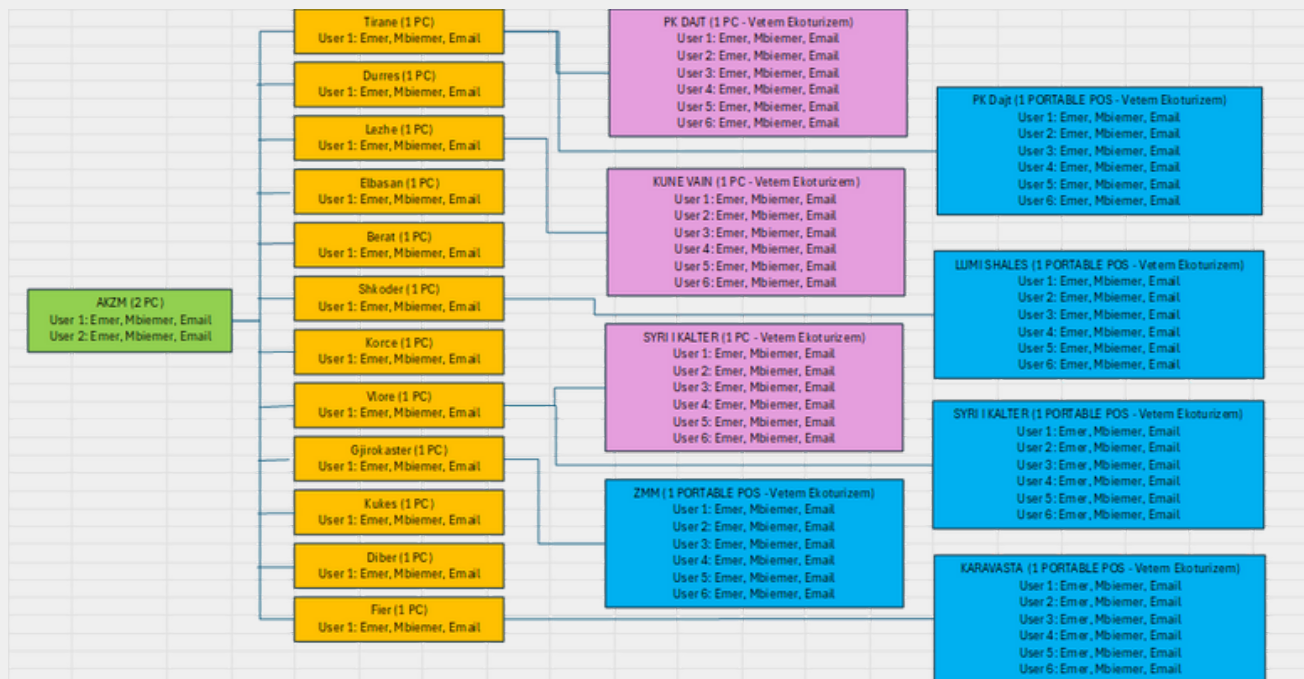
Kjo nuk ka të bëjë vetëm me portat dhe tarifat e hyrjes. Katalogu i unifikuar mbulon mbi 95 shërbime, nga lejet për ecje në natyrë dhe zhytje me pajisje deri te akomodimi miqësor ndaj mjedisit, kampingu, ankorimi/lidhja, evente dhe xhirimet, e shumë të tjera. Shërbimet që ishin të vështira (ose të pamundura) për t'u faturuar zyrtarisht, tani mund të ofrohen në mënyrë të pastër dhe të vazhdueshme. Operatorët turistikë, guidat e licencuara dhe organizatorët e eventeve mund të koordinohen me administratën e parkut dhe të marrin fatura elektronike në kohë reale në telefonat e tyre, duke zëvendësuar proceset e përkohshme në letër me një rrjedhë të thjeshtë dhe të auditueshme.

I unifikuar, i sigurt dhe i ndërtuar mbi rregulla të qarta

Meqenëse është një sistem i çertifikuar i ndërtuar për t'u përpunuar me kriteret e përcaktuara nga qeveria, të dhënat janë të qëndrueshme dhe më të lehta për t'u shqyrtuar nga auditorët. Çdo anëtar i stafit ka një llogari dhe fjalëkalim të emëruar (pa hyrje të përbashkëta), kështu që puna është e gjurmueshme dhe lejet janë të qarta. Nëse humbet një pajisje ose ndryshon një rol, qasja mund të rregullohet menjëherë pa humbur asnjë të dhënë.

Menaxhim dhe raportim më i mirë

Administrata e zonave të mbrojtura mund të monitorojë aktivitetin drejtpërdrejt ose të gjenerojë raporte standarde sipas vendndodhjes, përdoruesit, periudhës kohore, llojit të tarifës ose palës tjetër vetëm me një klikim. Kjo transparencë mbështet shlyerjet në kohë, sinjalizon shumat e vonuara për ndjekje dhe e bën raportimin periodik, madje edhe rishikimet nga organet mbikëqyrëse, më të shpejtë dhe më pak të prirur ndaj gabimeve. Për kontratat e përdorimit të tokës dhe shërbime të tjera, faturat elektronike zëvendësojnë pirgjet e letrës me të dhëna dixhitale në përputhje me rregullat që janë më të lehta për t'u lëshuar, ruajtur dhe verifikuar. Sistemi dhe pajisjet e lëvizshme POS minimizojnë përdorimin e biletave të hyrjes të paraprintuara në përdorim vetëm për raste emergjente, gjë që zvogëlon dhimbjet e kokës së pajtimit dhe zhvendos kohën e stafit nga dokumentet e zyrës së pasme në shërbimin e vizitorëve dhe kujdesin për zonat.

Menaxhim dhe raportim më i mirë

Sistemi është më i sigurt sepse çdo anëtar i stafit përdor një llogari dhe fjalëkalim të emëruar, pa hyrje të përgjithshme, kështu që aktiviteti është i gjurmueshëm dhe lejet janë të qarta. Faturat elektronike zëvendësojnë faturimin në letër për kontratat (p.sh., të drejtat e dhënies së tokës), duke shkurtuar dokumentacionin ndërsa krijojnë të dhëna të pastra dhe të verifikueshme. Menaxherët mund të gjenerojnë raporte standarde sipas llojit të tarifës, palës tjetër, periudhës dhe shumave që do të merren, duke përfshirë plakjen për të shënuar artikujt e vonuar. Kjo e bën raportimin periodik dhe pajtimet më të shpejta, përgatit prova të gatshme për rishikimet e auditimit suprem pa fletëllogaritëse të personalizuar dhe mbështet mbledhjen në kohë, kështu që më shumë nga çdo lek mund të kthehet në natyrë.

Azmi Stringa, konsulent i EU4Nature

Besimi se çdo biletë mbështet natyrën

Kur pagesa është e shpejtë, e qartë dhe zyrtare, vizitorët janë më të gatshëm të shkojnë formalisht dhe të kërkojnë një biletë. Procesi i unifikuar dhe i mundur nga elektronika u tregon atyre se kontributi i tyre regjistrohet dhe shkon aty ku duhet, në kujdesin e parqeve dhe peizazheve të Shqipërisë. Dhe për shkak se qasja është e standardizuar në të gjithë vendin, përvoja ndihet e njohur dhe e besueshme kudo që njerëzit eksplorojnë. Një sistem, më pak letër, të ardhura më të forta, vizitorë më të lumtur. Kështu dixhitalizimi i shndërron momentet e përditshme, skanimin e një kodi QR ose lëshimin e një fature, në përfitime të qëndrueshme për zonat e mbrojtura të Shqipërisë dhe njerëzit që i mbrojnë ato.

Institucionalizimi i monitorimit si një funksion menaxhimi i vazhdueshëm është çelësi për arritjen e përmirësimeve të qëndrueshme në sistemin e zonave të mbrojtura të Shqipërisë

Një vlerësim kombëtar i kohëve të fundit ka ofruar njohuri të vlefshme mbi kapacitetin e institucioneve të zonave të mbrojtura të Shqipërisë për të monitoruar dhe vlerësuar performancën e ruajtjes. Studimi, Vlerësimi i Kapacitetit për Zbatimin e Sistemit të Monitorimit të Performancës së Zonave të Mbrojtura, u krye nga një konsulencë ndërkombëtare me mbështetjen e Agjencisë Kombëtare për Zonat e Mbrojtura dhe të gjitha Administratave Rajonale të Zonave të Mbrojtura. Qëllimi i tij ishte të kuptonte se si Shqipëria mund të forcojë monitorimin e zonave të mbrojtura, të përputhet me standardet e BE-së dhe ato ndërkombëtare, dhe të rrisë efektivitetin e përgjithshëm të menaxhimit të zonave të mbrojtura në të gjithë vendin.

Pyetësi kombinoi pyetje sasiore dhe cilësore për të kapur si kapacitetin institucional ashtu edhe perspektivat e stafit. Intervistat dhe shqyrtimet e dokumenteve plotësuan anketën, duke ofruar një pamje të qartë se si funksionojnë sistemet e monitorimit në praktikë. Pyetjet eksploruan aspekte teknike si ruajtja dhe qasja në të dhëna, si dhe çështje më të gjera si koordinimi midis institucioneve dhe përdorimi i rezultateve të monitorimit në vendimet e menaxhimit.

Vlerësimi u përqendrua në katër tema kryesore:

- ndërgjegjësimi dhe njohuritë institucionale
- praktikat aktuale të monitorimit,
- mbledhja dhe menaxhimi i të dhënave dhe nevojat për zhvillimin e kapaciteteve.

Ai shqyrtoi se sa mirë i kuptojnë stafi kornizat ndërkombëtare, siç janë Mjeti i Gjurmimit të Efektivitetit të Menaxhimit (METT), Lista e Gjelbër e IUCN-së, Rrjeti EMERALD dhe Direktivat e BE-së për Shpendët dhe Habitatet. Ai gjithashtu shqyrtoi se si përdoren aktualisht mjetet e monitorimit, si mblidhen dhe ndahen të dhënat dhe çfarë trajnimi dhe mbështetjeje institucionale kërkohet për të përmirësuar monitorimin e performancës.

Anketa mori përgjigje nga stafi qendror dhe vendor, përfshirë drejtorë, specialistë dhe ekspertë të fushës, shumica me pesë deri në dhjetë vjet përvojë në menaxhimin e zonave të mbrojtura.

Familjariteti me kornizat për efektivitetin e menaxhimit

Njohuritë mbi Direktivat për Shpendët dhe Habitatet

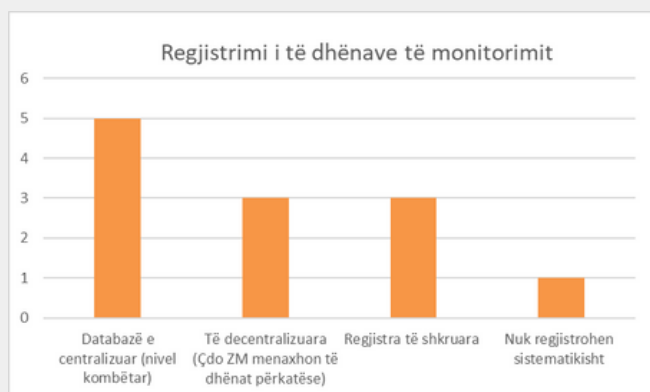

Rezultatet tregojnë se institucionet e zonave të mbrojtura të Shqipërisë kanë një bazë të fortë përvojë, veçanërisht përmes projekteve të financuara nga donatorët, por monitorimi sistematik i performancës mbetet i pazhvilluar. Shumica e të anketuarve raportuan njohuri të moderuara mbikornizën METT, e cila është futur si në nivel kombëtar ashtu edhe në nivel zone. Megjithatë, ndërgjegjësimi për sisteme të tjera ndërkombëtare, veçanërisht Lista e Gjelbër e IUCN-së, Rrjeti Emerald dhe Direktivat e BE-së për Natyrën, ishte i kufizuar.

Të dhëna mbi monitorimin e biodiversitetit

Edhe pse të dhënat mbi biodiversitetin dhe treguesit e menaxhimit mbledhen në shumë rajone, ato shpesh janë të fragmentuara, raportohen në mënyrë jokonsistente dhe nuk përdoren sistematikisht për të udhëhequr veprimet e menaxhimit. Të anketuarit vunë re gjithashtu mungesën e një baze të dhënash dixhitale të unifikuar, formatet e ndryshme të raportimit midis institucioneve dhe koordinimin e kufizuar midis organeve kombëtare dhe rajonale.

Në disa raste, raportet e monitorimit hartohen nga konsulentë të jashtëm, duke rezultuar në pronësi të kufizuar të procesit nga stafi. Kjo ka rezultuar në një mbështetje në iniciativë të bazuara në projekte, me monitorimin që shpesh kryhet përmes mbështetjes së jashtme dhe jo si një funksion rutinë menaxhimi. Kushte të tilla e bëjnë të vështirë ndërtimin e vazhdimësisë, standardizimit dhe integritetit afatgjatë të të dhënave në të gjithë rrjetin e zonave të mbrojtura.

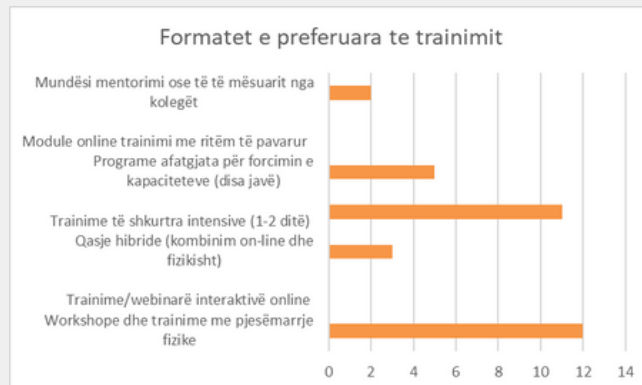
Si përfundim, për të forcuar sistemin e monitorimit të zonave të mbrojtura në Shqipëri, nevojitet veprim i fokusuar dhe i koordinuar në disa nivele. Institucionalizimi i monitorimit si një funksion menaxhimi i vazhdueshëm, në vend të një aktiviteti projekti, duhet të jetë gurthemeli i përpjekjeve të ardhshme. Kjo kërkon krijimin e protokolleve të qarta dhe treguesve të standardizuar, të mbështetur nga një bazë të dhënash dixhitale kombëtare për të siguruar që të dhënat janë të krahasueshme, të arritshme dhe të përdorura në mënyrë efektive në vendimmarrje.

Në të njëjtën kohë, ndërtimi i kapaciteteve duhet të bëhet një investim afatgjatë, me programe të rregullta trajnimi që kombinojnë punën praktike në terren, menaxhimin e të dhënave dhe aftësitë e raportimit në përputhje me standardet e BE-së dhe ato ndërkombëtare. Burimet e qëndrueshme financiare dhe teknike janë gjithashtu thelbësore për të mirëmbajtur operacionet e monitorimit, për të integruar teknologjitë e reja dhe për të siguruar që rezultatet të ndikojnë në planifikim dhe menaxhim.

Në fund të fundit, përmirësimi i monitorimit varet nga një koordinim më i fortë, mjete moderne dhe profesionistë të fuqizuar që mund t'i përkthejnë të dhënat në veprime të informuara. Duke adresuar këto nevoja, Shqipëria mund të zhvillojë një sistem monitorimi të fuqishëm, transparent dhe të bazuar në shkencë që mbështet si ruajtjen e biodiversitetit ashtu edhe zhvillimin e qëndrueshëm.

Nevojat për trainim

Training opportunities offered to PA staff were described as sporadic, short-term, and often linked to specific projects rather than continuous professional development. Respondents expressed a clear need for regular, structured training programs that combine theoretical and practical learning.

Fushat e përmendura më shpesh ishin përdorimi i METT-it dhe mjeteve të tjera të monitorimit, interpretimi i rezultateve për planifikimin e menaxhimit, kuptimi dhe zbatimi i legjislacionit mjedisor të BE-së, metodat e monitorimit të biodiversitetit dhe menaxhimi i të dhënave duke përdorur mjete dixhitale dhe të bazuara në GIS. Pjesëmarrësit theksuan gjithashtu se trajnimi duhet të certifikohet dhe të njihet si pjesë e përparimit në karrierë, duke ndihmuar në motivimin e stafit dhe në ndërtimin e njohjes profesionale. Financimi i kufizuar dhe mungesa e stimuljeve u përmendën shpesh si pengesa për ruajtjen e një fuqie punëtore të kualifikuar dhe të motivuar.

PERROI I THETHIT: PERLA JO AQ E FSHEHUR ALPINE E SHQIPËRISË

I fshehur midis majave të Alpeve Shqiptare, si Jezerca dhe Valbona, Lumi Theth buron në një nga peizazhet natyrore më ikonike të Shqipërisë. Ndërsa rrjedh nëpër fshatin tradicional malor të Thethit dhe bashkohet me degë të tjera, ai përfundimisht bëhet Lumi Shala: një rrjedhë uji që njihet gjithnjë e më shumë për bukurinë e tij të paprekur, ujërat blu dhe tërheqjen në rritje të turistëve.

Që nga përcaktimi zyrtar si Park Natyror në Janar 2022, Lugina e Lumit Shalë ka përjetuar një rritje të ndjeshme të turizmit. Ndërsa kjo rritje sjell mundësi ekonomike, ajo gjithashtu paraqet presion në rritje mbi ekosistemin delikat alpin, duke theksuar nevojën urgjente për ruajtje të bazuar në shkencë dhe planifikim të qëndrueshëm.

Në korrik 2025, në kuadër të projektit EU4Nature, Universiteti i Trentos (departamenti DICAM), së bashku me Universitetin e Tiranës dhe Universitetin Politeknik të Shqipërisë, organizuan një shkollë verore multidisiplinare me seli në Theth, me mbështetjen e OJQ-së lokale VIS dhe RAPA Shkodër. Programi mbledhi së bashku 19 studentë me prejardhje të ndryshme akademike për të zhvilluar një fushatë njëjavore në terren, me qëllim njohjen e të statusit mjedisor bazë të lumit Theth, zanafillës së lumit Shalë në rrjedhën e sipërme.

Puna në terren u krye në katër seksione strategjike: në rrjedhën e sipërme të fshatit Theth (burimet), brenda vetë fshatit, në rrjedhën e poshtme para bashkimit me lumin Zi dhe së fundmi përgjatë lumit Shala. Ndërsa tre vendet e para u monitoruan vazhdimisht gjatë shtatë ditëve, dy të fundit përfshinë fushata të përditshme.

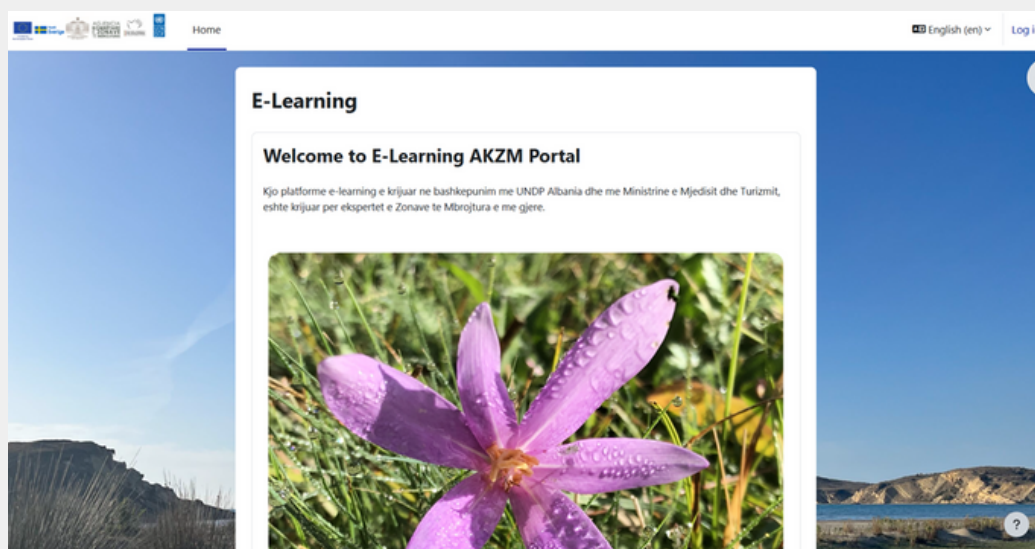
Studimi u përqendrua në tre fusha kryesore:

- Cilësia e ujit, e vlerësuar përmes analizave kimike në vend duke përdorur kite në terren për të matur parametra të ndryshëm, përfshirë pH, nitritet, kromin, alkalinitetin, acidin cianurik, *Escherichia coli* dhe të tjerë. Përveç kësaj, Indeksi Biotik i Zgjeruar u përdor për të vlerësuar gjendjen ekologjike të lumit bazuar në praninë e makroinvertebrorëve.
- Të dhëna hidraulike, duke përfshirë shkarkimin, përçueshmërinë, turbullirën, nivelin e ujit dhe temperaturën të monitoruara duke përdorur sensorë dhe instrumente të specializuara.
- Menaxhimi i mbetjeve, i analizuar përmes vëzhgimit të drejtpërdrejtë të praktikave lokale midis banorëve, turistëve dhe operatorëve të mikpritjes.

Një aspekt themelor i iniciativës ishte angazhimi i komunitetit. Studentët zhvilluan intervista me palët e interesuara lokale, duke fituar njohuri mbi realitetet e jetuara, shqetësimet dhe aspiratat e atyre që e quajnë zonën shtëpi. Të kuptuarit e këtyre dimensioneve njerëzore është jetik për të identifikuar si dobësitë ashtu edhe pikat e forta në sistemet mjedisore dhe socio-ekonomike të rajonit.

Përmes kësaj qasjeje praktike dhe edukative, shkolla verore jo vetëm që gjeneroi të dhëna të vlefshme, por edhe forcoi bashkëpunimin midis institucioneve italiane dhe atyre shqiptare. Ajo hodhi themelet për përpjekjet e ardhshme të ruajtjes përgjatë lumit Shala dhe riafirmoi rolin qendror të shkencës në strategjitë mjedisore të EU4Nature brenda zonave të mbrojtura të Shqipërisë.

Rezultati përfundimtar i shkollës verore, i cili do të dorëzohet në fund të vitit 2025, përfaqëson bazën shkencore për të vazhduar brenda aktiviteteve të projektit EU4Nature, që synon të promovojë zgjidhje të bazuara në natyrë për ruajtjen e biodiversitetit të ujërave të ëmbla brenda zonave të mbrojtura.

<https://learning.akzm.net>

Platforma e-Learning vazhdon të rritet si një instrument thelbësor për ndërtimin e aftësive dhe njohurive të profesionistëve që punojnë në sektorët mjedisore dhe të zonave të mbrojtura në Shqipëri. E zhvilluar dhe përmirësuar vazhdimisht në bashkëpunim të ngushtë me Shkollën Shqiptare të Administratës Publike (ASP), platforma synon të vërë në dispozicion të stafit dhe praktikuesve të administratës publike mundësi mësimi me cilësi të lartë, fleksibile dhe të arritshme.

Iniciativa i përgjigjet nevojës në rritje të Shqipërisë për profesionistë të trajnuar mirë, të cilët mund t'i adresojnë në mënyrë efektive sfidat e ruajtjes së biodiversitetit, menaxhimit të burimeve natyrore dhe zhvillimit të qëndrueshëm. Përmes këtij mjedisi dixhital të të nxënës, pjesëmarrësit mund të angazhohen në trajnime të strukturuar dhe me ritëm të pavarur, të cilat mbështesin si qëllimet institucionale ashtu edhe rritjen personale profesionale. Partneriteti me ASPA-n siguron që të gjitha materialet të përmbushin standardet kombëtare për trajnimin në sektorin publik dhe që platforma të kontribuojë drejtpërdrejt në objektivat e ndërtimit të kapaciteteve sipas axhendave të reformës mjedisore dhe administrative të Shqipërisë.

Bashkëpunimi i vazhdueshëm midis AKZM dhe ASPA luan një rol kyç në ruajtjen e cilësisë dhe rëndësisë së përmbajtjes së platformës. Përditësimet e rregullta, përmirësimet teknike dhe rishikimet periodike sigurojnë që sistemi të mbetet i përgjegjshëm ndaj nevojave në zhvillim të trajnimit të administratës mjedisore të Shqipërisë. Planet e ardhshme përfshijnë zgjerimin e numrit të përdoruesve, diversifikimin e materialeve mësimore dhe futjen e funksionaliteteve të reja që do të lehtësojnë të nxënësit e përzier dhe shkëmbimin midis kolegëve.

Aktualisht, platforma ofron 10 module gjithëpërfshirëse që mbulojnë fushat kryesore të qeverisjes mjedisore, planifikimit të menaxhimit, ruajtjes së biodiversitetit, monitorimit dhe vlerësimit, si dhe angazhimit të palëve të interesuara. Çdo modul integron mësimë interaktive, shembuj rastesh dhe kuize të vlerësuara që përforcojnë të nxënësit përmes zbatimit praktik. Për të marrë një certifikatë përfundimi, pjesëmarrësit duhet të arrijnë një notë kaluese prej 80% ose më të lartë në të gjitha kuizet brenda një moduli, një standard që promovon cilësi dhe llogaridhënie të qëndrueshme.

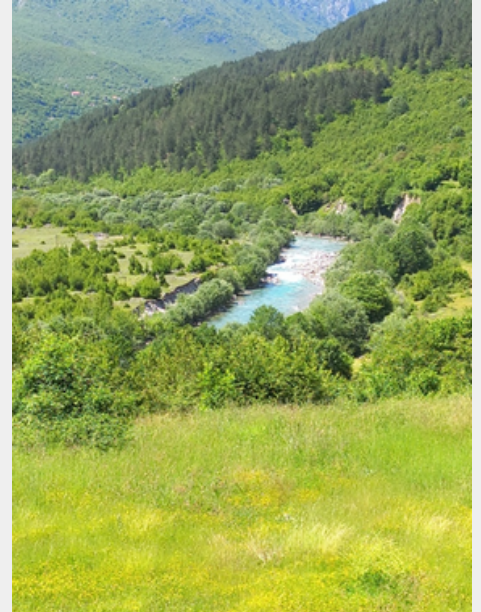
Platforma e-learning ka tërhequr tashmë një komunitet në rritje nxënësish, me mbi 50 përdorues të regjistruar nga i gjithë rrjeti i zonave të mbrojtura, administratave lokale dhe institucioneve partnere. Këta pjesëmarrës po e përdorin sistemin jo vetëm për të thelluar kuptimin e tyre teknik, por edhe për të forcuar komunikimin dhe koordinimin midis agjencive përgjegjëse për mbrojtjen e mjedisit.

Përmes këtyre përpjekjeve, platforma po bëhet shumë më tepër sesa një burim informacioni, por edhe një qendër kombëtare mësimi që mbështet zhvillimin institucional, përmirësimin e performancës dhe ndërtimin e një komuniteti profesionistësh të motivuar e të përkushtuar për mbrojtjen e trashëgimisë natyrore të Shqipërisë.

Ky artikull përmbledh gjetjet e një studimi gjithëpërfshirës mbi biodiversitetin të kryer në Luginën e Shalës në kuadër të Projektit EU4Nature, i cili synonte të krijonte një bazë shkencore për vlerat natyrore dhe kulturore të parkut përmes studimeve në terren dhe rishikimit të literaturës duke identifikuar speciet kryesore, duke vlerësuar statusin e tyre të ruajtjes dhe duke analizuar presionet kryesore ekologjike. Vëmendje paralele iu kushtua dokumentimit të trashëgimisë kulturore dhe historike të luginës, praktikave tradicionale dhe faktorëve socialë dhe ekonomikë që ndikojnë në përdorimin e qëndrueshëm të burimeve të saj natyrore.

Parku Natyror i Luginës së Shalës, i përcaktuar si zonë e mbrojtur në vitin 2022 dhe që mbulon afërsisht 10,619 hektarë, ndodhet në zemër të Alpeve Shqiptare. Ai përfaqëson një nga ekosistemet më të pastra dhe biologjikisht të larmishme të vendit, ku ujërat kristalore të lumit Shala ndërthuren me pyje të dendura, kullota alpine dhe formacione dalluese karstike. Ky ndërveprim i ndikimeve mesdhetare dhe alpine ka krijuar një strukturë ekologjike të ekuilibruar mirë, duke shërbyer si strehë për shumë specie endemike, relikte dhe të mbrojtura si në nivel kombëtar ashtu edhe në atë evropian.

Habitatet dhe flora kryesore në Luginën e Shalës

Lugina e Shalës përfaqësohet nga habitate të larmishme që shtrihen nga ultësirat bregore deri te kullotat subalpine. Ky diversitet ekologjik krijon një mozaik të rrallë që mbështet një florë të pasur dhe një gamë ekosistemesh funksionale me vlerë të konsiderueshme mjedisore.

Habitatet ujore janë të përqendruara përgjatë lumit Shala dhe degëve të tij, duke formuar një sistem tipik malor të karakterizuar nga ujëra të pastra, të ftohta dhe me rrjedhë të shpejtë, duke krijuar kushte të favorshme për troftën dhe larvat e insekteve ujore. Përgjatë brigjeve të lumit, grumbujt e shëlgut (*Salix* sp.) dhe verriut (*Alnus glutinosa*) ndihmojnë në stabilizimin e shpateve, rregullojnë mikroklimën dhe ofrojnë habitate për amfibët, zogjtë dhe peshqit e vegjël.

Në lartësi mesatare (300–1000 m), pyjet e dominuara nga shkoza (*Carpinus orientalis*) dhe lajthia (*Corylus avellana*) luajnë një rol vendimtar në ruajtjen e tokës dhe lagështisë, duke vepruar si korridore ekologjike midis zonave të ulëta dhe alpine. Në lartësi të ngjashme, pyjet e përziera të lisit (*Quercus* sp.), gështenjës (*Castanea sativa*) dhe shkozës përfaqësojnë një formacion të lashtë dhe shumëfunksional thelbësor për ruajtjen e tokës, kontrollin e erozionit dhe si strehë për faunën pyjore.

Në të njëjtën lartësi, pyjet termofile të ahut (*Fagus sylvatica*) formojnë një brez kalimtar midis pyjeve malore më të ulëta dhe më të ftohta. Ato zotërojnë një shtresë të dendur të kurorës dhe një shtresë të pasur barishtore pranverore, të dominuar nga Anemone, Viola dhe Galanthus. Këto pyje kanë një kapacitet të lartë sekuestrimi të karbonit dhe përmirësojnë cilësinë e tokës përmes shtresës së tyre të pasur të humusit.

Në Parkun Natyror të Shalës ka të paktën 6 lloje bimësh endemike.

Në lartësinë 900–1600 m, pyjet malore dhe subalpine të ahut, ndër më të ruajturat në Alpet Shqiptare, dominojnë peizazhin. Këto pyje, shpesh të përziera me bredh të argjendtë (*Abies alba*), janë jetësore për ruajtjen e ujit dhe kontrollin e erozionit, duke përfaqësuar një rezervuar natyror të biodiversitetit.

Një formacion tjetër karakteristik janë pyjet e përziera dinarike të pishës së zezë (*Pinus nigra*), ahut dhe lisit, që shtrihen nga 700 deri në 1600 m. Këto ekosisteme kanë rëndësi të madhe ekologjike si habitate për gjitarët e mëdhenj (si ariu i murrmë, derri i egër dhe dreri) dhe zogjtë e pyllit, ndërkohë që ndihmojnë gjithashtu në rregullimin e mikroklimës dhe ciklit të ujit.

Në lartësi të mëdha (1500–2350 m), kullotat alpine të identifikuara si pjesë e biomës Dinarike-Ballkanike strehojnë një florë të pasur me barëra alpine, bimë aromatike dhe specie endemike si *Gentiana lutea* dhe *Campanula waldsteiniana*. Këto kullota luajnë një rol jetësor në ruajtjen e biodiversitetit dhe në mbështetjen e praktikave tradicionale të kullotjes.

Në zonat e poshtme (200–1200 m), kullotat termofile të dominuara nga *Festuca*, *Bromus* dhe *Thymus* lulëzojnë në një klimë të thatë mesdhetare. Këto kullota janë thelbësore për pjalmimin e insekteve, bimët medicinale dhe mbrojtjen e tokës nga erozioni.

Së fundmi, habitatet shkëmbore mbi 1000 m përfaqësojnë mjedise të ashpra, por që strehojnë florë të specializuar dhe shumë të adaptuar, duke pasuruar më tej diversitetin botanik të Luginës së Shalës.

Jovetërorët janë grupi më i larmishëm, duke përfshirë insektet, brumbujt, molusqet, merimangat dhe larvat ujore. Specie si *Parnassius apollo*, *Rosalia alpina* dhe *Lucanus cervus* tregojnë praninë e habitateve natyrore të ruajtura mirë. Ekosistemet ujore mbështesin larva të ndjeshme të Ephemeroptera, Plecoptera dhe Trichoptera, duke reflektuar cilësi të shkëlqyer të ujit, ndërsa pjalmuesit si bletët e egra dhe fluturat luajnë një rol jetësor në riprodhimin e florës alpine.

Fauna e vertebrorëve është po aq e pasur, duke përfshirë peshqit e ujërave të ftohta si *Salmo trutta* dhe *Barbus prespensis*; amfibë si *Bombina variegata* dhe *Salamandra atra*; dhe zvarranikë si *Testudo hermanni* dhe *Vipera ammodytes*. Lugina është gjithashtu shtëpia e shpendëve të rrallë si shqiponja e malit (*Aquila chrysaetos*) dhe shqiponja me mjekër (*Cypaetus barbatus*), si dhe gjitarëve të mëdhenj, përfshirë ariun e murrmë (*Ursus arctos*), ujkun (*Canis lupus*) dhe dhinë e egër të Ballkanit (*Rupicapra rupicapra balcanica*). Gjitarë të shumtë të vegjël, lakuriq nate dhe insektngrënës nxjerrin në pah më tej integritetin ekologjik të këtij ekosistemi malor të paprekur.

Gentista depressa

Në përgjithësi, Lugina e Shalës paraqet një mozaik unik habitatesh dhe bashkësish floristike, duke përzier ndikimet mesdhetare dhe alpine. Ky ndërveprim ekologjik e bën zonën një pasuri natyrore të jashtëzakonshme dhe një përparësi për ruajtjen e biodiversitetit në Shqipëri.

Në përgjithësi, flora dhe fauna e Parkut Natyror të Luginës së Shalës përfaqësojnë një pasuri të jashtëzakonshme biodiversiteti kombëtar dhe ballkanik. Kjo pasuri e jashtëzakonshme specimesh, që përfshin nga mikroorganizmat ujorë deri te grabitqarët e mëdhenj, pasqyron integritetin ekologjik të zonës. Ruajtja e habitateve natyrore, menaxhimi i qëndrueshëm i pyjeve dhe monitorimi i popullatës janë thelbësore për të siguruar mbrojtjen afatgjatë të këtij thesari unik biologjik në Shqipërinë Veriore.

Vëllimi Kune-Vaini (Miho et al., 2024; ISBN 978-9928-809-41-4) u botua së fundmi nga Akademia e Shkencave në Tiranë, i disponueshëm edhe në internet përmes Fakultetit të Shkencave Natyrore, Universiteti i Tiranës:

<https://fshn.edu.al/Info/ku-va-2022>.

Për herë të parë, ai paraqet gamën e plotë të gjetjeve shkencore nga programi i përbashkët kërkimor "Qasja ekologjike e kompleksit lagunor të Kune-Vainit, Lezhë", në kuadër të Projektit 'Ndërtimi i qëndrueshmërisë së Kompleksit Lagunor të Kune-Vainit përmes përshtatjes së mbështetur të ekosistemi (EbA, Ecosystem-based Adaptation)', pjesë e projektit UNEP-GEF-Qeveria Shqiptare "Ndërtimi i Rezistencës së Lagunës Kune-Vaini nëpërmjet Përshtatjes së Bazuar në Ekosistem (EbA)" (2018–2019).

Mbi sistemin ligatinor Kune-Vain, Lezhë

Sistemi lagunor Kune-Vaini ndodhet në pjesën veriore të bregdetit Adriatik shqiptar, në perëndim të fushës së Lezhës, i formuar nën ndikimin e lumenjve Drin dhe Mat. Sipërfaqja totale është rreth 44 km² nga të cilat 12.5 km² (rreth 30%) është ujë, pjesa tjetër janë kënetat, kallamishte, pyje dhe shkurre, si dhe duna ranore. Ekzistojnë 5 trupa kryesorë ujorë: Merxhani (250 ha) dhe Knalla (220 ha) në ligatinë e Kunes (1,000 ha), pjesa veriore e grykëderdhjes së Drinit të Lezhës; dhe Ceka (220 ha) dhe Zaja në ligatinë e Vainit, në pjesën jugore (1,450 ha) të grykëderdhjes së Drinit; dhe Drini i Grykëderdhjes së Lezhës.

Sistemi i ligatinave Kune-Vaini strehon vlera të rralla jo vetëm për Lezhën dhe Shëngjinin, por për të gjithë rajonin e Mesdheut. Prandaj, ai është i mbrojtur brenda Rezervatit Natyror të Menaxhuar Kune-Vaini-Tale-Patoku (Kategoria IV, sipas IUCN); ka 3,392 ha në Kune-Vaini dhe 8,092.3 ha në të gjithë ZM-në, duke përfshirë ligatinat e Patokut dhe Tales (VKM 60/2022). ZKM-ja aktuale ka lënë jashtë ZM-së së mëparshme ligatinën e Knallës dhe pjesërisht zonën bregdetare të Tales. Zona njihet si Zonë e Veçantë e Mbrojtur dhe veçanërisht si Zonë e Rëndësishme për Shpendët.

Duke përfshirë 616 faqe me ngjyra, Vëllimi përmban 11 punime shkencore mbi cilësinë e ujit, biodiversitetin dhe ndotjen, të redaktuara nga A. Miho dhe kolegët e tij, me 25 kontribues nga Universiteti i Tiranës dhe Herbariumi Kombëtar. Kryesisht në shqip me përmbledhje në anglisht, ai ofron njohuri thelbësore për ruajtjen dhe menaxhimin e Zonës së Mbrojtur Kune-Vaini.

Shkurtimisht rreth studimit

Një program kërkimor i fokusuar në tezat e masterit u zbatua gjatë viteve 2018 - korrik 2019, si bashkëpunim midis departamenteve të Biologjisë dhe Kimisë, FNS, UT. Ai u përqendrua në qasjen ekologjike të sistemit ligatinor Kune-Vaini (Lezhë). Tre parametra të rëndësishëm biologjikë ishin në fokus: fitoplanktoni dhe algat toksike, makrofitet ujore dhe zooplanktoni; parametrat fiziko-kimikë, lëndët ushqyese (N & P) dhe klorofilet u morën në konsideratë paralelisht. Përveç kësaj, u morën në konsideratë edhe: metalet e rënda (Cu, Pb, Cr, Fe, Mn), diatomet në perifiton, flora tokësore, bimësia dhe habitatet, dimërimi dhe shumimi i shpendëve të ujit, mikroplastikat dhe mikrobiologjia. Marrja e mostrave dhe vlerësimet e tjera në terren u kryen çdo dy muaj, përkatesisht në korrik, shtator, nëntor 2018 dhe janar, mars, maj, korrik 2019. U vizituan të paktën 5 stacione përfaqësuese: tre në lagunën e Cekës dhe nga një në lagunat e Zajës dhe Merxhanit, dhe Drinit (grykëderdhje).

Përmbledhje e gjetjeve - kimi

Ujërat e Zajes ishin më pak të kripura (8-18 ‰) (mezohaline), për shkak të shkëmbimit të ngushtë të ujit me grykëderdhjen e Drinit. Ujërat e Cekës treguan kripësi të moderuar (polihaline, 18-30 ‰); ujërat e Merxhanit treguan kripësi vërtet më të lartë (25-40 ‰; euhaline); një brez i ngushtë ranor ndan lagunën e Merxhanit nga deti; dy ose më shumë herë në vit, uji i detit përmblyhet dhe përzihet me ujërat e lagunës. Bazuar në vlerat e BOD-së, ujërat e tre lagunave Kune-Vaini ishin përgjithësisht të ndotura mesatarisht (cilësia II); cilësia III (e dobët) u vu re në Merxhan në janar 2019 (8.78 mg/L) dhe në Cekë në nëntor 2018 (6.40 mg/L) (sipas klasifikimit të cilësisë së ujit të liqenit të UNECE) (Vallja et al.).

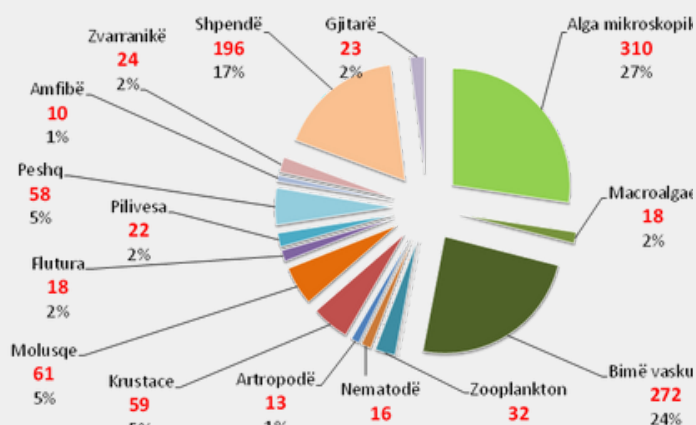
Përmbajtja e lëndëve ushqyese (N & P) nuk ishte e papërfillshme, për shkak të marrëdhënieve të ngushta që lagunat kanë me pellgun ujëmbledhës dhe detin: Ceka me stacionin e pompimit në Tale; Zaja me grykëderdhjen e Drinit; Merxhani me stacionin e pompimit në Ishull-Shëngjin. Mbetjet urbane dhe bujqësore shkarkohen në kanalet e kullimit dhe më pas në lagunat përkatëse. Azoti mesatar total (NO₂ + NO₃) ishte më i lartë se 'kufiri shumë i lartë' (>8 µmol/L) i vendosur nga EEA (2017): 10.72 µmol/L për Cekën, 21.59 µmol/L për Zajën dhe 9.90 µmol/L për Merxhanin. Fosfori mesatar total (TP) ishte 88.91 µg/L për Cekën, 66.31 µg/L për Zajën dhe 56.57 µg/L për Merxhanin (Fig. 3d), duke tejkaluar disa herë vlerat kufitare të raportuara për vendet mesdhetare nga Poikane et al. (2019) (Kriteret ushqyese për ujërat sipërfaqësore sipas WFD) (Salas Herrero et al. (2019) kanë vendosur vlerat prej 18 µgTP/L për MED Tipin IA dhe 13 µgTP/L për MED Tipin IIA si kufij cilësie të mirë-mesatare).

Përmbledhje e gjetjeve - biodiversiteti

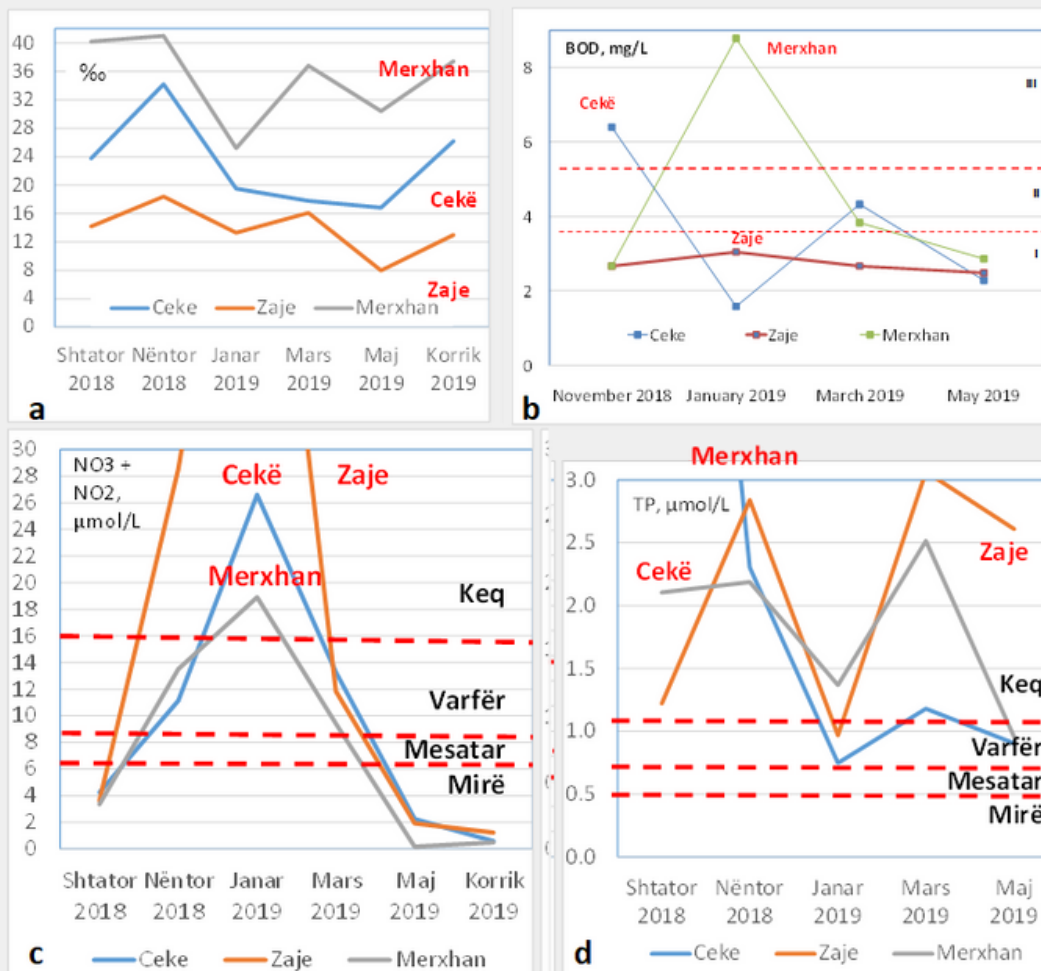
Në total njihen rreth 1,132 lloje për zonën Kune-Vaini, 328 bimë jo-vaskulare (alga); 272 bimë vaskulare (bimë të larta); 221 jovertebrorë (kryesisht ujqorë); më shumë se 310 vertebrorë, kryesisht zogj.

Vlen të përmendet se 196 lloje zogjsh janë regjistruar në vite: 59 folezues të përhershëm; 65 migratorë dimërorë, 51 migratorë vere dhe 21 endacakë. Rreth 18 lloje bimësh të larta dhe 190 lloje shtazësh janë pjesë e Listës së Kuqe të Shqipërisë (2013), dhe disa prej tyre janë të kërcënuara globalisht. Specie të tjera janë me interes ekonomik, ose potencialisht toksike (algat). Zona strehon 10 habitate prioritare në listën Natura 2000.

Grupet e gjallesave / Living groups	Lloje/Species
Bimë jo vaskulare: Alga mikroskopike / Microscopic algae	310
Bimë jo vaskulare: Makroalgat / Macroalgae	18
Bimëvaskulare: Stere / Terrestrial vascular plants	270
Bimëvaskulare: Ujqorë / Submersed macrophytes	2
Invertebrorë: Zooplankton / Zooplankton	32
Invertebrorë: Nematodë / Nematodes	16
Invertebrorë: Artropodë / Arthropods	13
Invertebrorë: Krustace / Crustaceans	59
Invertebrorë: Molusqe / Mollusks	61
Invertebrorë: Flutura / Butterflies	18
Invertebrorë: Piliqes / Dragonflies	22
Vertebrorë: Peshq / Fish	58
Vertebrorë: Amfibë / Amphibians	10
Vertebrorë: Zvarranikë / Reptiles	24
Vertebrorë: Shpendë / Birds	196
Vertebrorë: Gjitarë / Mammals	23
Gjithsej / Total:	1,132

Grafik i përditësuar mbi biodiversitetin në Rezervatin Natyror të Menaxhuar Kune-Vaini

Grafik i përditësuar mbi biodiversitetin në Rezervatin Natyror të Menaxhuar Kune-Vain

Bari nënujor *Ruppia cirrhosa* formon livadhe në Cekë, ndërsa *Zostera noltii*, që gjendet vetëm në Zaje, është listuar si i Cenueshëm (VU A2d) në Listën e Kuqe të Shqipërisë. Shtretër të gjerë kallamishtesh me *Phragmites australis*, *Typha angustifolia* dhe *Scirpus spp.* dominojnë zonat bregdetare dhe kanalet e kullimit, me *Potamogeton* dhe *Myriophyllum* që rriten në zona më pak të kripura. Mbi 270 specie bimësh të larta gjenden në habitatet tokësore, duke përfshirë 18 specie dune të rrezikuara si *Panocratium maritimum* dhe *Ammophila arenaria*, dhe janë identifikuar 10 habitate prioritare Natura 2000. Janë regjistruar më shumë se 530 specie shtazore, 220 jovertetorë dhe 310 vertetorë, me rreth 190 në Listën e Kuqe të Shqipërisë. Nga 196 lloje zogjsh, 59 janë rezidentë dhe 116 migratore, me koloni të rigjallëruara të çafkave (*Egretta garzetta*, *Ardeola ralloides*, *Microcarbo pygmaeus*, *Bubulcus ibis*, *Nycticorax nycticorax*) që tregojnë menaxhim të përmirësuar, megjithëse të dhënat afatgjata tregojnë një rënie të numrit të shpendëve ujorë që dimërojnë për shkak të humbjes së habitatit, shqetësimit dhe ndryshimeve klimatike.

Reflektim kritik mbi ekosistemet kalimtare në Shqipëri dhe kompleksin ligatinor Kune-Vaini

Ekosistemet kalimtare (ndërfaqet midis tokës dhe detit) përfaqësohen nga lagunat, grykëderdhjet dhe kënetat e tjera bregdetare me ujë të njelmët; ato janë ndërfaqja midis detit dhe tokës, pjesërisht e kripur nga ndikimi i ujërave bregdetare detare, por në të njëjtën kohë edhe nën ndikimin e rrjedhave të ujërave të ëmbla. Habitatet kalimtare si ato që gjenden sot në deltën e Drinit të Lezhës (Kune-Vaini), Deltën e Vjosës, Butrintin, Karavasta-Divjakën, Patoku-Tale, Velipojën, Semanin dhe Orikumin janë ndër ekosistemet më produktive në botë. Përveç fiksimit të bollshëm të dioksidit të karbonit, ato ndihmojnë edhe në qarkullimin e lëndëve të tjera ushqyese (veçanërisht në reduktimin e azotit); këto ekosisteme gjithashtu kontribuojnë ndjeshëm në zbutjen e klimës dhe ngrohjen globale.

Name (Region in Albania)	Surface (ha)	Category	Albanian decision	International value (codes)
Buna River- <u>Velipoja</u> (Shkodra)	21,678.85	V	DCM 593/2024	RAMSAR site (1598); IBA (AL013); IPA (01&02)
Vaini-Tale-Patoku-Fushekuqe-Ishmi (Lezha & Kurbini)	8,092.30	IV	DCM 60/2022	IBA (AL007; Drini Delta; AL014; Patoku Lagoon); IPA (21&26)
Brushkulli (Durrësi)	579.5	V	DCM 60/2022	IBA (AL015; <u>Lalzi Bay</u>)
Shkumbini Delta (<u>Lushnja & Brogozhina</u>)	16,628	II	DCM 59/2022	Divjaka-Karavasta NP; RAMSAR site (781); IBA (AL006); IPA (33)
Semani Delta (<u>Lushnja & Fieri</u>)	20,413	-	-	Schwarz, 2024 in https://fshn.edu.al/Info/delta-vjose
Vjosa Delta (Vlora & Fieri)	23,690	V	DCM 694/2022	Pishe Poro-Narta LPA; IBA (AL005; Narta Lagoon); IPA (35)
<u>Orikumi</u> wetlands (partly in <u>Karaburun</u> Nature Reserve Vlora)	800	IV (1.5 km²)	DCM 60/2022	IBA (013; Vlora Bay, <u>Karaburun</u> peninsula, <u>Orikumi</u> lagoon, <u>Sazan</u> island and Cika mountain); IPA (36)
<u>Butrinti</u> (Saranda)	8,622.20	II	DCM 59/2022	RAMSAR site (1290); IBA (AL012); IPA (45)
Total	100,503.85			

Shqipëria strehon mbi 1,000 km² ekosisteme kalimtare, dhe Kune-Vaini, që shtrihet në rreth 44 km² (4.4%), është një nga më të rëndësishmet. Këto ligatina janë vende të rëndësishme për shumimin e peshqve dhe molusqeve, jetësore për peshkimin dhe akuakulturën, dhe ndihmojnë në zbutjen e përmbytjeve, zbutjen e stuhive dhe ruajtjen e cilësisë së ujit. Mbrojtja e tyre njihet sipas ligjit kombëtar dhe kornizave ndërkombëtare, duke përfshirë Direktivën Kornizë të BE-së për Ujin, Konventat e Ramsarit, Bernës dhe Barcelonës.

KU-VA 2022 - Fakulteti i Shkencave të Natyrës

Prof. Dr. Aleko Miho
Departamenti i Biologjisë, Fakulteti i Shkencave të Natyrës, Universiteti i Tiranës.

E-mail: aleko.miho@fshn.edu.al.

Në vitet e fundit, peshkatarët dhe menaxherët e Zonave të Mbrojtura kanë raportuar praninë e *Pterois miles*, i njohur zakonisht si peshku luan, në ujërat e Gjirit të Vlorës dhe përgjatë vijës bregdetare jugore të Shqipërisë, duke përfshirë Zonat e Mbrojtura Detare (ZMD) të Karaburun-Sazanit dhe Porto Palermos. Edhe pse ende nuk ka prova të popullatave të dendura ose të vendosura brenda ujërave shqiptare, këto shikime ndjekin një trend më të gjerë të vërejtur në të gjithë Mesdheun Lindor, ku specia është zgjeruar me shpejtësi që nga hyrja nëpërmjet Kanalit të Suezit (Kletou et al., 2016; Azzurro et al., 2017).

Peshqit luan konsiderohen si një specie pushtuese me rrezik të lartë për shkak të riprodhimit të tyre të shpejtë, mungesës së grabitqarëve natyrorë dhe grabitjes ndaj peshqve vendas të shkëmbinjve nënujorë dhe jovertebrorëve. Përhapja e tyre mund të kërcënojë biodiversitetin lokal, peshkimin në shkallë të vogël dhe ekuilibrin ekologjik të habitateve të cekëta detare, veçanërisht livadhet e barit të detit dhe shkëmbinjtë nënujorë karakteristikë të ZMD jugore të vendit.

Përhapja graduale e peshkut luan në të gjithë Mesdheun nënvizon nevojën për vëzhgim të koordinuar dhe ndërhyrje të hershme, duke siguruar që ekosistemet bregdetare të Shqipërisë të mbeten elastike dhe përdoruesit e saj të detit të informuar dhe të sigurt.

AdZM Vlore dhe ekipi EU4Nature

Ndërsa peshqit luan nuk janë agresivë, gjembat e tyre përmbajnë helm që mund të shkaktojnë pickime të dhimbshme nëse preken. Tek njerëzit, këto zakonisht rezultojnë në dhimbje të përkohshme, skuqje ose ënjtje dhe vetëm rrallë në reaksione më të forta si të përziera ose dhimbje muskulore. Peshkatarët, zhytësit dhe përdoruesit e tjerë të detit duhet të tregojnë kujdes kur përdorin rrjeta, kurthe ose kur eksplorojnë shkëmbinj nënujorë. Në rast pickimi, rekomandohet zhytja e zonës së prekur në ujë të ngrohtë dhe kërkimi i këshillave mjekësore nëse simptomat vazhdojnë.

Zbulimi i hershëm dhe raportimi i vazhdueshëm mbeten thelbësorë si për mbrojtjen e biodiversitetit ashtu edhe për sigurinë publike. Edhe pse Shqipëria ende nuk ka miratuar një strategji kombëtare reagimi, disa qasje ndërkombëtare ofrojnë modele të dobishme për veprime parandaluese:

- Protokollet e monitorimit në Zonat e Mbrojtura Detare për të dokumentuar dhe menaxhuar ngjarjet e reja.
- Platformat e shkencës qytetare dhe të raportimit lokal (p.sh., iSea, CIESM Watch) që inkurajojnë zhytësit dhe peshkatarët të ndajnë pamjet.
- Largimet e synuara dhe provat e peshkimit, siç zbatohen në Qipro dhe Greqi, për të kufizuar popullatat lokale.
- Fushatat ndërgjegjësuere për peshkatarët, klubet e zhytjes dhe operatorët turistikë mbi trajtimin dhe identifikimin e sigurt.

MONITORIMI ME KAMERA-KURTH NË PARKUN KOMBËTAR TË SHEBENIKUT, GJURMIMI I RRËQEBULLIT TË BALLKANIT DHE DHISË SË EGËR

Këtë vit, Administrata Rajonale e Zonave të Mbrojtura (ADZM) Elbasan, drejtoi një fushatë të synuar monitorimi të jetës së egër në Parkun Kombëtar të Shebenikut, një nga vendet pilot të projektit EU4Nature, e udhëhequr nga objektivat e tij të menaxhimit dhe monitorimit.

Fokusi kryesor i monitorimit të këtij viti përfshin dy specie emblematike me rëndësi kombëtare dhe evropiane për ruajtjen e natyrës, Rrëqebullin e Ballkanit (*Lynx lynx balcanicus*), një nënloj në rrezik kritik i listuar në Shtojcën II të Direktivës së Habitaveve, dhe Dhinë e Egër (*Rupicapra rupicapra*), e listuar në Shtojcën V të së njëjtës Direktivë, e cila kërkon masa të qëndrueshme menaxhimi për të ruajtur statusin e saj të favorshëm të ruajtjes. Të dy speciet u regjistruan me sukses nga kamerat kurth gjatë ciklit të monitorimit të këtij viti, duke konfirmuar praninë e tyre të vazhdueshme në park.

Ursus arctos

Analiza e të dhënave të mbledhura zbulon se speciet që vërehen më shpesh përfshijnë Lepurin Evropian, Dhelprën e Kuqe, Drerin e Kaprollit, Derrin e Egër dhe Ariun e Murrinë, duke reflektuar diversitetin e pasur të gjitarëve të parkut. Periudha e monitorimit shtrihet nga tetori deri në prill, kur sigurohet mbulim i plotë në të gjithë korridoret kryesore ekologjike. Gjatë muajve të mbetur, pesë kamera mbeten aktive në zona të paprekura ku aktiviteti i bagëtive është minimal, duke lejuar vëzhgimin e vazhdueshëm të dinamikës së jetës së egër.

Për të forcuar kapacitetin teknik të RAPA-s për monitorimin shkencor dhe mbledhjen e të dhënave ekologjike, projekti EU4Nature ka siguruar 15 kamera kurth të reja për Parkun Kombëtar të Shebenikut. Këto pajisje tani mbështesin një program monitorimi sistematik dhe jo-invaziv që kap prova të pranisë, sjelljes dhe përdorimit të habitatit të specieve në lartësi dhe stinë të ndryshme.

Rupicapra rupicapra

Lynx lynx balcanicus

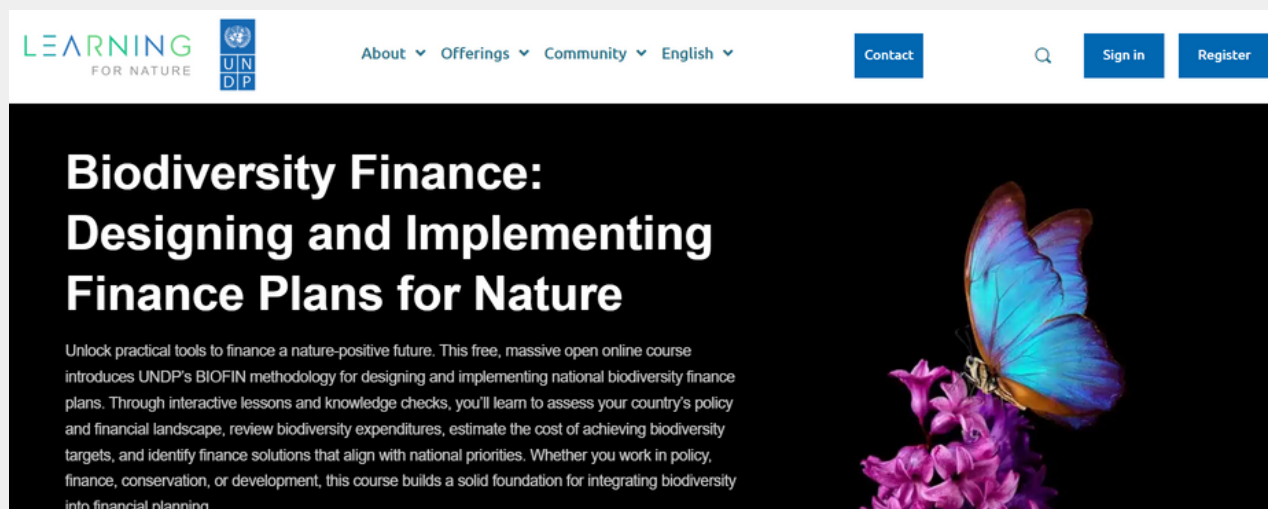
Duke gjeneruar të dhëna të qëndrueshme dhe të verifikueshme për jetën e egër, monitorimi i kamerave-kurtheve rrit aftësinë e parkut për të vlerësuar efektivitetin e menaxhimit sipas kuadrit të Efektivitetit të Menaxhimit të Zonës së Mbrojtur (PAME). Informacionet që rezultojnë ndikojnë drejtpërdrejt në rishikimet e objektiveve të menaxhimit, përcaktimin e përparësive të ruajtjes dhe përpjekjet më të gjera të Shqipërisë për të përafruar monitorimin e biodiversitetit me standardet e BE-së Natura 2000.

Përmes këtij sistemi të përmirësuar monitorimi, Parku Kombëtar i Shebenikut po shfaqet si një model për menaxhim adaptiv dhe të bazuar në shkencë, ku teknologjia, kapaciteti institucional dhe objektivat e ruajtjes bashkohen për të siguruar mbrojtjen afatgjatë të gjitarëve të mëdhenj dhe integritetin ekologjik të ekosistemeve malore të Shqipërisë.

LAJME SHKURT

Kurs i ri nga Learning for Nature: Financimi i Biodiversitetit: Hartimi dhe Zbatimi i Planeve Financiare për Natyrën

<https://www.learningfornature.org/en/courses/biodiversity-finance-designing-and-implementing-finance-plans-for-nature-mooc/>

Platforma e UNDP-së “Learning for Nature” ka lançuar një kurs të ri online, “Financimi i Biodiversitetit: Hartimi dhe Zbatimi i Planeve Financiare për Natyrën”. Ky kurs gjashtë-javor, falas, i udhëzon pjesëmarrësit përmes metodologjisë BIOFIN, duke i ndihmuar ata të vlerësojnë kornizat e politikave, institucionale dhe financiare për biodiversitetin, të identifikojnë nevojat për financim dhe të hartojnë plane efektive financiare për të mbështetur objektivat kombëtare dhe globale të biodiversitetit.

I disponueshëm në shumë gjuhë, kursi është i hapur për politikëbërësit, praktikuesit dhe profesionistët e ruajtjes në të gjithë botën. Regjistrimi është tani i hapur për sesionin e ardhshëm që fillon më 22 shtator 2025.

